

“Türkiye Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planı” Üzerine Değerlendirme-I

Elk. Müh. M. Salih Ertan
EMO İzmir Şb. Enerji Komisyonu Üyesi
salih.ertan@emo.org.tr

Üç yabancı kuruluşun (bir banka, bir uluslararası genel danışmanlık kuruluşu ve bir ülkenin enerji bakanlığı) desteği ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) tarafından kaleme alınan, “Türkiye Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planı” (YEEP) belgesi, 2014 Aralık ayında yayımlanmış bulunuyor. YEEP Belgesine ilişkin bir değerlendirme yazısı aşağıda yer almaktadır.

YEEP’i kaleme alanlar; “Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi”, “İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023”, Enerji Verimliliği Strateji belgesi 2012-2023” ve “ETKB Stratejik Planı 2010-2014” başlıklarıyla dört belgenin YEEP için kılavuz olarak alındığını belirtiyorlar. Hemen belirtmek gerekir ki, YEEP gibi, anılan bu belgelerin de esas temeli, 2008 yılında, dönemin AKP Hükümetince, bir devlet taahhüdü olarak kaleme alınmış bulunan, “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” başlıklı ana çerçeve belgesidir.

ANA MEVZUAT: AB MÜKTESEBATI

402 sayfalık Ulusal Program belgesinde ele alınan otuz iki (daha son-

ra otuz üç) adet fasıldan biri de Enerji konusu olmuştur. Belgenin bu bölümünde, enerji alanında Türkiye’nin yerine getirmesi gereken ev ödevleri yer almaktadır. AB ile bütünleşme sürecinde, Türkiye’nin izlemesi gereken yol haritası, esas hatlarıyla bu ana belgede ortaya konulmaktadır. Toplam 402 sayfalık Ulusal Program metninde gönderme yapılan ve birçoğunun da Türkiye’nin yasal sistemi içerisinde yer alması öngörülen “AB Buyrukların” (EU Directives) uç uca toplamı yüz binlerce sayfayı bulmakta olup, bunların gereğini yerine getirmek ise bir “Herkül Görevinin”(!) dahi çok fazlasıdır. Bütününü yerine getirmenin neredeyse olanaksız olduğu bir kodlar yığını, mevcut üye ülkeler de dâhil olmak üzere hemen hiçbir babayığit ülkenin harcı olarak gözükmemektedir.

Enerji konusunda, Türkiye’den atılması beklenen adımlar, belgenin ilgili konu başlıkları altında sıralanmıştır. YEEP belgesinin hazırlanması ve hayata geçirilmesi, T.C. Devleti adına ETKB’nin, işte bu ana çerçevedeki yükümlülükleri arasında bulunuyor.

YEEP’nin hemen giriş bölümünde (sayfa 9 – s.9), YE’ye dayalı elektrik enerjisi üretimi ve Enerji Verimliliği konularının, Türkiye Enerji Politikasının iki önceliğini oluşturdu-

ğu belirtilerek, YEEP belgesini bütünlemek üzere “Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı” hazırlanmasının da sırada olduğu ifade ediliyor. Bu tür belgelerde alışılmış bir kurgu olduğu üzere, “Beklenen Enerji Tüketimi 2013-2023” başlıklı ikinci bölümde, ülkemizin enerji görünümü, geçmişteki verilerle, geleceğe ilişkin kestirimlerin yer verildiği grafiklerle sunuluyor.

Bu noktada, öncelikle belirtilmesi gereken bir saptamaya yer vermek gerekiyor. O da şudur: Ülkemiz ekonomisinin geleceğe ilişkin büyüme beklentilerini yansıtan tahmin verileri doğru değildir. Belgenin kaleme alındığı ve yayımlandığı günlerde, belgede öngörüleni çürütecek şekilde, ülkemiz ekonomisinin büyüme oranları %3’ün altına inmiş bulunuyordu. Belge’nin anılan bölümünde, 2012-2017 dönemi için %5,1 olarak öngörülen büyüme tahminin, 2018-2030 dönemi boyunca %4,3 düzeyinde olacağı belirtilmektedir. Bu öngörülerin hayli iyimser olduğu açıkça ortadadır. Türkiye, %3,0 ve bunun altında kalan oranlarda büyümeye mahkûm olmuş bir görünüm sergilemektedir. Dolayısıyla, ekonomideki büyüme oranlarına koşut olacağı tahmin edilen enerji talebi rakamları da ciddi bir kuşkuyla karşılanmalıdır (s.16-17). Geçerken şunu da belirtelim:

Bu bağlamda benimsenen varsayım, büyüme ve enerji talebi artış oranları arasında kuvvetli bir korelasyon / ilişki olduğu şeklindedir ki, bunu yanlış olarak değerlendirmiyoruz.

Ara sonuç: Öngörülen büyüme oranlarına dayalı olarak hazırlanmış bulunan tablo ve grafiklerin (s.8,17-20, 23-24), gerçekçi olmadığı da ortadadır.

HES KONUSU VE HES'LERİN GELECEĞİ

ETKB kaynaklı diğer rapor ve belgelerde de yer verilen ve YEOP'de de tekrarlanan bazı yanlışlara da, bu arada, işaret etmek gerekiyor. Şöyle ki: Barajlı HES'ler hala YE sınıflamasına dâhil ediliyor. Oysa genel kabul gören YE literatürüne göre, bu sınıflama doğru olmayıp, sadece 50 MW'a kadar kapasiteli nehir tipi HES'ler YE tanımlamasına girmektedir. Baştan kabul böyle olunca, 2023 yılı hedefleri arasında, elektrik enerjisi üretiminin %30 oranında YEK'ten kaynaklanacağı da öne sürülebiliyor. Peki, acaba önümüzdeki dönemde, su kaynaklarımızı geçmişte kullandığımız şekilde kullanmayı sürdürebilecek miyiz? Çok kuşku... Türkiye, süratle "su fakiri" bir ülke haline geliyor.

Günümüzde, su ve enerji tek bir döngü içinde bütünleşmiş iki kaynak oldukları halde, yaşamsal önemdeki bu iki kaynağın birlikte yönetilmesi gerektiği yönünde bir anlayış, ancak yakın bir zaman önce gelişmeye başlamıştır.

Yapılan tahminlere (kaynak: TÜİK ve DSİ) bakılırsa, 2030 yılında nüfusu 90 milyona yaklaşacak olan ülkemizde, kişi başına üretilabilir temiz su miktarı 1120 tona düşecektir. Bu miktar günümüz itibarıyla 1500 ton/kişi düzeyinde bulunuyor. Bu veriler temelinde, su kaynakları bakımından ülkemizin "yarı çöl rejimine" gireceği anlaşıyor. Bu durumun başta

gelen etmeni ise, Küresel Isınma ile buna bağlı iklim değişikliği olgusudur. Günümüzün gerçeği şudur: Enerji, çevre, su yönetimi, gıda tedarik zincirini de içine alan tek bir sorunsala dönüşmüş bulunuyor. Bu konulardan hiç biri kendi başına ele alınamaz. Bütüncül yaklaşımlarla, ortak politika ve stratejilerinin planlanarak ivedilikle hayat geçirilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Bu en geneli kapsayıcı bakış açısından hareketle, İklim Değişikliği olgusunun dünya üzerinde en belirgin olduğu iki bölgeden birinde (Doğu Akdeniz havzası ile ABD'nin Orta-Batı olarak bilinen bölgesi) yer alan ülkemizde, Su-Çevre-Enerji bütünleşik alanında, bir eylem planının oluşturularak uygulanmasının yaşamsal bir önemi bulunuyor. YE, bu alandaki en önemli araçların başında geliyor. YE konusunu esas alan YEOP belgesinde, İklim Değişikliği olgusuna altı yerde atıfta bulunulurken, bunların hiç birinde bütünleşik bir planın gerekliliğine vurgu yapılmıyor. Bu ise, çok önemli bir eksiğe işaret ediyor.

Bütünleşik bir plan kapsamında,

su kaynaklarımızın, bundan böyle, geçmişteki şekilde kullanılmayacağı ve yeni su kullanım modellerine ilişkin belirlemelerin yer alması gerektiği kanısındayız. Dolayısıyla, HES'lerin, bir enerji kaynağı bileşeni olarak, gelecekteki rolü incelikli olarak tartışılması gereken bir konu olarak önümüze çıkıyor. Tekrarla, belirtelim ki, YEOP metninde bu konuya hiç değinilmemektedir.

İLGİLİ KURUMLAR/BAKANLIKLAR ARASINDA EŞGÜDÜM

Enerji konusunun çoklu-disipline bir alan olduğu bilinen bir gerçektir. Enerji konularının, çevre, tarım, ormancılık alanları ile birlikte, bir bütünlük içerisinde ele alınması gerektiğine yukarıda işaret edildi. Bu noktadan hareketle, ETKB'nin, plan ve uygulama etkinliklerini, diğer ilgili bakanlıklar ile bir eşgüdüm çerçevesinde yürütmesi gerektiği sonucuna (doğallıkla) varılıyor. Bir örnek olarak, ilgili bakanlıklar arası, ortak görev gruplarının oluşturulması gündeme gelebilir.

YEOP metninde böyle bir eşgüdüm planlamasına hiç değinilmemektedir. Bu ise, ciddi bir eksiklik olarak göze çarpıyor. Söz konusu eşgüdüm, yukarıda belirtilen çerçeveden daha da kapsayıcıdır. Örnekle; biyoyakıt üretiminin teşviki, petrol ithalatını ikame edici bir rol oynayacağından, kontrol edilebilir maliyetler ve dışa bağımlılık etkenleri bakımından büyük önem taşıyor. Gel gör ki, daha aşağıdaki satırlarda da değinileceği üzere, akaryakıtta uygulanan büyük orandaki dolaylı vergiler, Hükümet için önemli ve vazgeçilmez gibi görünen bir gelir kalemini oluşturuyor. Peki, birbirine karşıt gibi görünen bu iki durum nasıl uzlaştırılabilir? Açıktır ki, geniş ölçekli bir eşgüdüm çer-

çevesinde, birbiriyle ilgili konuları bağdaştırmak zorunludur. YE yatırımlarında, Lisanslama ve Yetkilendirme sürecinde yer alan bürokratik işlemlerin muhtelif bakanlıklar ve kurumlar arasında uyumlandırılması konusunda temenniler tekrarlanıp dururken, bu kurumlar arasındaki “koordinasyona” vurgu yapılmış olduğunu da ayrı tutalım. Bu konuya son bölümde daha ayrıntılı olarak değineceğiz.

ANALİTİK OLMAYAN SALT BETİMLEYİCİ BİR ÜSLUP

Belgenin şekil / “format” ve kurgusuna ilişkin olarak göze çarpan bir kusur da, ağırlıklı olarak betimleyici ve sıklıkla temennilere yer veren bir tarzın benimsenmiş olmasıdır. Bir Eylem Planı yapısı içerisinde, hareket noktaları oluşturacak tespitlere / saptamalara yer verilmesi doğaldır. Ancak, bu saptamalardan hareketle, belirlenecek hedeflere nasıl ulaşılmasının planlandığı ana hatlarıyla (hiç değilse bir Kavram Planı çerçevesinde) ortaya konulmalıdır. Esas fikir itibarıyla, bir Eylem Planının, durum saptamaları ile tanımlanmış öncüllerden yola çıkarak, belirlenecek onarıcı/kurucu eylemlerin; nasıl bir plan/işleyiş dâhilinde, hangi birimlerce, ne gibi araçların (teknik ve üst yapı) kullanılabileceği bilgisiyle birlikte ve bir zaman akışı tablosu içerisinde aşamalarıyla ifade edilmesi beklenirdi. Eylem Planı, adı üzerinde, öncelikle bir Planlama Anlayışını gerektirmektedir. İlgili alanlarda, bir planlamadan eser var mı?

YEOP metninde; kendi başına, bağlantılarından yalıtılmış, tekil durum saptamalarıyla beraber, adeta bir danışmanlık kimliğiyle, metnin sunulacağı üst makama tavsiyeler niteliğinde temennilerin bolca yer aldığı dikkat çekiyor. Bir plan kurgusundan uzak görünümlü metinde yer alan durum saptamalarından örnek vermek

gerekirse, “Enerji Yoğunluğu” konusu üzerinde durulabilir. YEOP metninden bir alıntı:

“... diğer yandan 2023 yılında enerji yoğunluğunu yani birim GSYH başına tüketilen enerji miktarını 2011 referans yılında gerçekleşmiş olana göre en az yüzde 20 düşürmeyi amaçlamaktadır.” (s.8)

“... Ayrıca, ülkedeki enerji yoğunluğu (birim GSYH başına tüketilen birim enerji), 1.000 ABD\$ GSYH başına 0,27 TEP’dir ve bu rakam diğer referans sayılabilecek AB ülkelerinden daha yüksektir.” (s.9)

“... diğer yandan 2023 yılında enerji yoğunluğunun yani birim GSYH başına tüketilen enerji miktarını 2011 yılı referans olarak en az yüzde 20 düşürmeyi amaçlamaktadır.” (s.10)

“... Türkiye birim GSYH başına enerji tüketimi (enerji yoğunluğu) bakımından Polonya dışında diğer büyük Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında en yüksek değere sahip ülkelerden birisidir. Bu değer 2000 yılı 1.000 ABD Doları GSYH başına 0,27 TEP olarak gerçekleşmiştir.” (s.13)

Aynı ifadenin usandırıcı ve anlamsız tekrarları... Metin boyunca yukarıda aktarılanlara ilaveten üç ayrı yerde daha bu ifadenin tekrarlandığı dikkat çekiyor. Peki, “Enerji Yoğunluğunu” azaltmak üzere atılacak planlı adımların ipuçları veriliyor mu? Hayır, verilmiyor. Bir konu başlığı, diğer konular ve bu arada belgenin esas konusu olan YE ile yakın bağından yalıtılmış olarak tekrarlanıp duruyor.

Metne serpiştirilmiş muhtelif tekrarlar sadece bu örnekle sınırlı değil; 2023 yılında YE’nin (ETKB’nin ısrarla YE sınıfına dâhil ettiği HES kapasitesi dâhil) toplam elektrik üretiminin %30’unu karşılayacağı şeklindeki ifade de, pek çok yerde aynı sözcüklerle tekrarlanıyor. Başka örnekler de var. Tekrar yoluyla mesajın vurgusunu

güçlendirmek ve/veya unutkan okuyucunun belleğini zinde tutmak (!) amacı da pekâlâ güdülmüş olabilir.

YEOP belgesinde, açıklığa kavuşturulması gereken pek çok noktadan birisi, kendi başına önemli bir konu başlığı olan İklim Değişikliği bağlamında ortaya konmuş bir ifade... Deniyor ki:

“ • Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının, enerjinin verimli kullanımının ve temiz kömür teknolojilerinin teşvik edilmesi,

• Sera gazı emisyonlarının azaltılması ... ”

Metinde yer alan ve genel temenni niteliğindeki çok sayıda ifadeden sadece biri... Peki, somut olarak, söz konusu teşvik nasıl ve hangi araçlarla sağlanacaktır?

Belgenin daha ileri bölümlerinde değinilen 5346 sayılı YEK Yasası ve bununla ilişkili ikincil mevzuat vasıtasıyla... Teşvik ve destek mekanizmasının çerçevesi ise 6094 sayılı ek yasa kapsamında belirleniyor? Peki, bunlar yeterli mi? Elbette ki, değil, yasal sürecin pratikte nasıl çalıştığına bakmak gerekiyor. Bıktırıcı uzunlukta ve yatırımcının gözünü yıldıracak nitelikteki bürokratik süreç, YE yatırımlarının önünü tıkıyor. İlgili mevzuatı uygulama konumundaki ETKB ise bu işlemler sanki bir başka kurumsal yapı tarafından üstlenilmiş ve yürütülüyor havasında, konu hakkındaki dilek ve temennilerini sıralıyor. Bir de şu var: “Temiz Kömür Teknolojileri de” nedir? Anlaşılan, “Karbon Tutma ve Depolama yöntemlerine atıfta bulunuluyor. Bu ise genel geçer, basmakalıp bir ifade olup, ülkemizin üzerinde yer aldığı “Anadolu Plakasının” halen aktif çok sayıdaki faylarla arızalanmış jeolojik yapısı nedeniyle, söz konusu yöntemlerin Türkiye’de uygulanma şansı hemen hiç yoktur.